

Gréczi Zsoldos Enikő

Emlékezés Márai Sándorra

Az emlékezés részéről valójában kérdésfelvetés: mit üzen az ezredforduló emberének, egyáltalán a századvég magyarjának az ezt a századot érzékenyen megélt és szó szerint: átélő emigráns író, költő, esszéista, publicista *Márai Sándor*?

Mit üzen annak a világnak, ahol a szót féltetni és vigyázni kell, ahol minden egyes magyar szót meg kell becsülni és vigyázva őrizni, mint ahogy *Kányádi Sándor* írja egyik versében a modern Noé bárkájáról:

*„Be kell hordanunk, hajtánunk mindent.
A szavakat is. Egyetlen szó,
egy tájszó se maradjon kint.
Semmi sem fölösleges.”*

Mit üzen annak a kornak, melyben - *Márai Sándor Halotti beszéd* című remekművéből idézve -

*„Nyelvünk is foszlik, szakadoz és a drága szavak
Elporlanak, elszáradnak a szápadlat alatt.”*

Azt üzeni, hogy vissza kell adni a szavak értékét, mert azok elkoptak. Vallja, hogy az anyanyelv az igazi megtartó erő, a magyarság utolsó mentsvára. Különösképpen az emigráns és az idegen impérium alatt élő íróink, költőink érzik ennek igazát. 1975-ben jegyzi be naplójába *Márai Sándor*: „...akadnak a mély múltban, a közelmúltban és a jelenben is írók, akik a szabadságot választották és idegenben is megőrizték a töretlen nyelvi öntudatot. Elmentek messzire, ahol nem vette őket körül az anyanyelv éltető légköre, de a magukkal vitt nyelvi tartalékból...tudnak lélegezni.”

Aki egy család nyelvén dalol, egy közös nyelvet beszél, veszteségként éli át az együtt örökölt érték bármely módon való elvesztését.

Elhangzott Salgótarjában az 1999. szeptember 29-i Irodalmi Kávéházban

A magyar irodalom egyik legnagyobb lírai teljesítményéből, Márai Sándor *Halotti beszéd* című verséből idéztem az imént. A verset maga a költő olvasta fel annak idején a *Szabad Európa Rádióban*, megrendítő hatása alatt született *Tamási Áron* válasza. Márai reménytelenségét Tamási Áron reménytelisége váltja fel, s ez a válasz némiképp hozzá is tartozik a vershez. Az erdélyi író szavai a következők voltak: „*Ennek a családnak országföldje van, s ha most kevesebb is, mint a nagy bűnök előtt, annál édesebb ez a föld (...) Irodalma van, mely nyelvi társtalanságában a mesék pazar színeiben lüktet. (...) és álmai vannak, amelyek nem a >> zsványoké <<, mint ahogy versedben írod, hanem a jövőké.*”

Anyanyelv - irodalom - haza azonosítása az elérendő célok érdekében. Márai Sándor az anyanyelvet és a hazát azonosítja, amikor ezt írja: „Szépséges hazám, magyar nyelv, csak ez maradjon utolsó pillanatig.”

Mohai V. Lajos írta 1991-ben a *Magyar Hírlapban*, hogy Márai szemében az irodalom a legmagasabb rendű minőség, s mint ilyen, az élet fölé rendelődik; szerinte az életet alkotó módon egyedül az irodalom képes valamiképpen rendben tartani, rendbe tenni.

Sokszor megfogalmazódik az íróban a kérdés, hogy mi a feladata, hogyan szolgálhatja legjobban az emberek, így hazája ügyét, s mi általában az író feladata ebben a világban?

1937-ben, *Az író és világa* című esszéjében leír egy tanulságos történetet. Az egyik könyvnapon egy könyvsátor előtt meglát egy vasutast, munkaruhában, amint *Arany János* verseskötetétért 12 pengőt fizet ki. A pénztárcája szemlátomást kiürül a könyv árának kifizetése után. Elindul gyalog, hóna alatt az Arany János-kötettel, már villamosra sem telik pénze. S ekkor elkezd elmélkedni az író, s megjegyzi: ilyesmiért érdemes írni, sőt - hozzáteszi - talán csak ilyesmiért érdemes már írni.

Az író és a nemzetnevelés című esszéjében már nem elvont, szónoki kérdésként teszi fel saját maga számára, hogy mi a feladata, konkrét választ ad: az író feladata pedagógiai célú, nevelnie kell, a magyar szellem ügyét szolgálni, hűségese maradni mestersége anyagához, az anyanyelvhez. 1942-ben ezeket a sorokat veti papírra: „*Az író (...) a katarzisz élményén át nevelni akarja önmagát és embertársait... Célja (...) tökéletes művészi formában alakot adni az élményszerű igazságnak, mely lelkét betölti, melyet megismert... Az író legfőbb feladata a nevelés.*”

Vátesz-szerepet vállal, az írói rang visszaállításáért küzd. Már a 30-as évek végén hangoztatja, hogy rossz lelkiismerettel néz szét a világban, mert úgy véli, hogy ő mint író elsőrendűen tehet a társadalmi változásokról, házasságot kényszerű kötni a korszellemmel. Fájlalja, hogy korában - korunkban is - írónak lenni egyszerűen cím, állapot, hivatás, valamikor pedig rangot jelentett Ezt a rangfosztást nem sajátosan magyar, hanem világtelenségnek tartja.

Vátesz-szerepe akkor is megmutatkozik, amikor azt fejtegeti az *Egy polgár vallomásaiban*, hogy az író azért ír, hogy tiltakozzék és lázadjék, mihelyt valaki vagy valakik az élet eleven, természetes rendjéből rendszert akarnak csinálni.

„Ki az író” - teszi fel a kérdést. Válasza: „*Egy ember, aki belső erő parancsára a leküzdhetetlen kényszerrel érez, pontos szavakba önteni és művészi formában kifejezni az igazságot.*”

Megfogalmazódik az a kérdés is, hogy mit tesz egyáltalán a viláért az európai író? A *Kassai őrvárban* ekképpen teszi fel a kérdést: „De éltél-e >> totálisan << a békéért, a műveltségért, mindenért, amiben hittél, amit szeretted?” A legnagyobb felelősséget a társadalom három

csoportjára hárítja: az írókra, a nevelőkre és a katonákra. Ezeknek kell összefogni véleménye szerint, hogy újra zenét és összhangot adjanak a világnak.

Sokszor elmélkedik nemcsak az író, hanem egyáltalán az irodalom jelentőségéről. Mit segítettek a világon a könyvek? - teszi fel a kérdést. Érzékletes metaforával a könyvek Csendes-óceánját nevezi termékenyítő erőnek, a békés rend jótékony özönvizének, mely segít a butaság, az erőszak, a tájékozatlanság leküzdésében, segít az emberi élet értelmének meglésében.

A szellemi zuhlás, a kultúrát vesztes, az értékvesztés gondolkodásának állandóan közép-pontjában álló, megoldásra váró probléma. A tömegek műveltségi színvonalának csökkenése, a civilizáció embergyengítő erejének növekedése kiábrándította, elkésértette.

A kultúra értékvesztésére jellemző, igaz, mégis szimbolikus értékű visszaemlékezést olvashatunk az *Egy polgár vallomásaiban*. Egy újsághordóról ír, aki bőriszákkal a hátán a bel- és a külföldi irodalmi lapok választékával járta Kassát, még az író gyermekkorában. 20 év múlva, az író visszatérve a városba, összetalálkozik ezzel az emberrel, az megállítja, s némi öniróniával ezt mondja az írónak: „30 évig hordtam szét a városban a kultúrát; tudja, mi lett a vége? Beleestem a pócegdörbe.” Az újsághordó, hátán a „kultúrával” megtömött iszákkal beleesett a pócegdörbe, s csaknem megfulladt. Otromba jelkép - jegyzi meg az író, s mintha korunkat is jellemezné. A kultúrát e században, sajnálatos módon, a tömegek ide, a pócegdörbe valónak érzik. Az író ez mérhetetlenül bántotta.

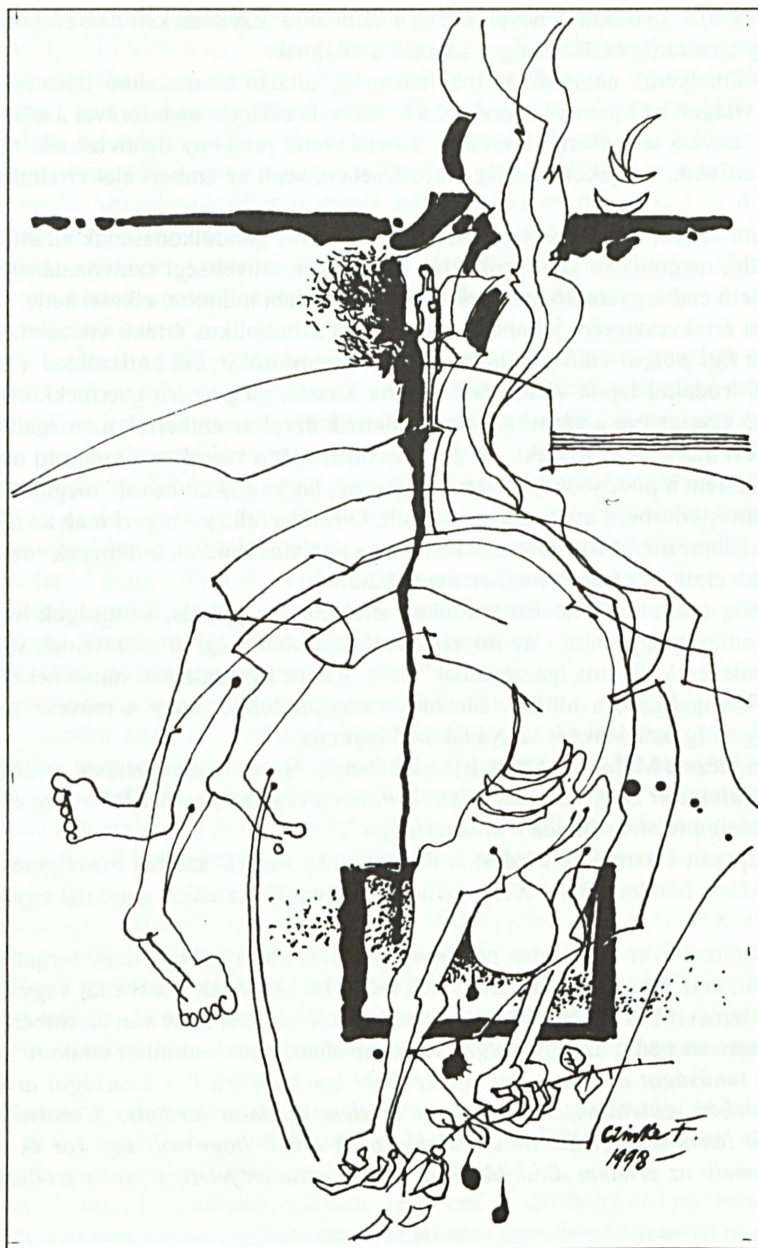
A hazugság századának nevezi korunkat, ahol minden gyanús, az újságok híreinek sem lehet már hinni, éppúgy, mint - az író szavaival - „a költők égi értesüléseinek vagy a tudományos felfedezések divatos igazságainak” sem. Az író figyelmeztet: mindenekelett fel kell számolni a hazugsággal, a blöffel. Életének vezérgondolata, hogy a művész sosem lehet áruló, mindig az igazságkeresés vágyának kell hajtania.

Az előbb idézett Mohai V. Lajos írja cikkében: „*Márai egész életében értékhiányos állapotokat fogalmazott meg, vallásos lelkialkatú író lévén ezért törhet föl iránta elemi erővel kiürülő ezredvégünk olvasójának a kíváncsisága.*”

Ennek kapcsán a harmadik kérdést is fölvethejtük, melyről szólhat beszélgetésünk: miért érdeklődik Márai Sándor iránt a XX. század végi olvasó? Az előző gondolat egyfajta válasz a kérdésre.

Márai Sándor *Füves könyvének* prózai epigrammái elé írja, hogy azok forgathatják nagy kedvvel írását, akik tanácstalanok, mit is kell tenni, ha valakinek a szíve fáj vagy elhagyta az Isten. Nem eszmékről és hősookról beszél, hanem arról, aminek köze van az emberhez.

Az író üzenetét pedig az *Egy polgár vallomásainak* utolsó soraiból citálom: „*Aki ma ír, mintha csak tanúságot akarna tenni egy későbbi kor számára (...) tanúságot arról, hogy a század, amelyben születtünk, valamikor az értelem diadalát hirdette. S utolsó pillanatig, amíg a betűt leírom engedik, tanúskodni akarok erről: hogy volt egy kor és élt néhány nemzedék, amely az értelem diadalát hirdette az ösztönök felett, s hitt a szellem ellenálló erejében...*”

Zinke Ferenc grafikája